

СТАНОВИЩЕ

от Пламен Антов Петков – проф. д. ф. н.

Институт за литература – Българска академия на науките
на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“

по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление

2.1. Филология, (Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание).

Автор: доц. д-р Младен Цветанов Влашки

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Тема: „Български образи на краевековната австрийска литература“

1. Общо представяне на процедурата и дисертанта

Със заповед № РД-22-1557 от 26.06.2025 г.. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Български образи на краевековната австрийска литература“** за придобиване на научната степен „доктор на науките“ на ПУ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание. Автор на дисертационния труд е **доц. д-р Младен Цветанов Влашки** – катедра „История на литературата и сравнително литературознание“ към Филологически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от **доц. д-р Младен Цветанов Влашки** комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 45 (4) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва всички указани като необходими документи:

Кандидатът е приложил една монография и три публикации в съответствие с минималните изисквания на ЗАКОН ЗА РАЗВИТИЕТО НА АКАДЕМИЧНИЯ СЪСТАВ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ и правилника за неговото приложение.

От приложената биографична справка и публикации става ясно, че кандидатът доц. Влашки има продължителен и богат изследователски опит по темата на процедурата: монографични изследвания (на български и немски език), множество по-малоформатни публикации, специализации в немскоезични страни, включително Австрия. Специално трябва да се добави работата му с архиви, откриването и публикуването на нови, непознати или малко познати до този момент факти, както и коригирането на някои широкоизвестни, но не винаги точни представи, шестващи във вид на научни митове. Нещо повече, бих се ангажирал с твърдението, че във

въпросната област (темата на процедурата) доц. Мл. Влашки е най-подготвеният и най-авторитетен специалист в момента в България.

2. Актуалност на тематиката

От гледната точка на българските изследвания на модернизма, и в частност на българския литературен модернизъм, „актуалността на темата“ е безспорна. В потесен, собствено научен смисъл тази актуалност е предпоставена от ролята на рецепцията на т. нар. Виенски модерн (т. е. модерната австрийска литература в края на XIX и началото на XX век) за разгръщането на българския модернизъм за дълъг период от време – не само в литературата, но и в цялостния културен живот: театър, изобразително изкуство, музика... Но макар и не толкова безспорно, възможно е разширение и в други равнища на актуалност, например с оглед на някои близки типологии между катастрофизма на епохите: рухването на Австро-Унгарската монархия като най-силния симптом на „залезът на Европа“ и днешната тотална криза на Европа (ЕС) като икономически съюз, но още повече като висока духовна традиция: кореспонденциите между двете епохи са очевидни и силно обезпокоителни, а Виенският модерн ни дава образци на културна рефлексия, които могат да бъдат поучителни за нас, независимо дали в „прав“ (положителен) или в обратен (отрицателен) смисъл. Тази поучителност присъства в бекграунда на предложеното изследване.

3. Познаване на проблема

Вече казах, че ако днес в българската литература има някой, който да познава този проблем както в най-едрата му (културно-/литературноисторическа) логика, така и в конкретните детайли, това е доц. Младен Влашки.

4. Методика на изследването

Избраната методика позволява постигане на поставената цел и адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Удачно самоопределящ се като модерен позитивизъм, методологическият подход предлага двойна оптика към предмета – продуктивно съчетаване на близка и далечна перспектива. Скрупульозни фактологични издирвания, архивистки находки, работа с непубликувани или малкоизвестни факти – биографични и творчески, а често и прибегване до статистически подход, от една страна. А от друга – мащабна концептуализация на изследваните процеси в широки литературноисторически и социокултурни контексти, австрийски и български. Авторът сам определя работата си чрез три каузално надграждащи се методологически подхода: археология – наблюдение – интерпретация.

Бидейки преди всичко сравнително, изследването стои върху трикомпонентната схема на рецептивистката теория (гл. втора): паралелно разглеждане на двете литератури/култури – изходната и приемащата, с особено внимание към свързващите ги механизми на посредничество. В случая тези механизми (в разтваряща се прогресия) са: 1) литературният превод и собственото художествено творчество (тяхна аббревиация ще бъдат няколко конкретни творчески фигури); 2) театърът като специфична, богата на възможности синестезийна форма на литературен текст плюс широко социално участие; 3) книгоиздателски практики, литературна периодика; изобщо – държавната културна политика в собствените ѝ политико-идеологически контексти, които неизбежно я детерминират.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите – наличие/липса на плагиатство

Именно с изясняване на методологическите си перспективи започва дисертацията във втората си (след увода) глава. В следващата голяма (и първа същинска) гл. 3 предмет на изясняване е подлогът в рецептивния сюжет – австрийската литература и „австрийското“ в собствен модус. Изследвана е цялата диалектика на тъждество и различие на „австрийското“ като принадлежащо към немскоезичния културен кръг, от една страна, а от друга, в по-широк социокултурен аспект – като част от междинния, мултинационален и мултикултурен ареал на средноевропейското: дълбокото генеративно напрежение между тези два фактора, произвеждащи специфичния статут на „австрийското“. Разкрити са собствените принципи на литературноисторическо строителство, чиито плод в специфичния контекст на краевоковието в австроунгарската монархия е Виенският модерн. Предложена е систематизация на основните начини, по които актуалната литературна наука в Австрия днес мисли и ретроконструира „големия разказ“ на австрийската литература. В този разказ са фокусирани отделни случаи (Алтенберг), които илюстрират в умален вид, *in miniature*, работата на едрите процеси.

Тази първа голяма глава се явява необходимият подстъп към същинския, номинален предмет на дисертацията – към литературата на Виенския модерн (1870–1918) и към неговата „трансферна рецепция“ в българската литература и култура, съставляваща втората голяма (същинска) гл. 4. Това е основната – и най-обемна – глава в дисертацията. Паралелно се удържат двата плана – собствено литературният и неговите по-тесни и по-широки социокултурни контекстуализации. Изследват се факторите и механизмите, моделиращи цялата „хоризонтална“ и „вертикална“

динамика в рецепцията: интензификацията в определени моменти и забавянето в други; приоритет на едни имена и маргинализация на други... Обособени са три периода на рецепция, имащи изцяло външна, политико-идеологическа основа, чиито разделител са датите 1944 и 1989. – И тук ще си позволя единствената съществена забележка, която имам към дисертацията – именно предоверяването на „външната“ идеологическа презумпция при подхода към конкретните литературни и културни факти. Всъщност налице е известно, дори съществено разминаване между тях (или между „голямата“ и „малката“ правда, казано с един друг оперативен идиолект). „Голямата“, сиреч идеологическа „правда“ днес изисква да се клейми по презумпция периодът между 1944 и 1989 г.; но сам по себе си този период не е монолитен, има собствена вътрешна развойна динамика. Погледната отблизо, картината е доста по-нееднозначна; „малката правда“ частично опровергава „голямата“: на практика се оказва, че периодът на късния соц (70-те и особено 80-те години) е най-продуктивният за преводната рецепция на австрийската модерна литература в България, когато са преведени почти всички значими автори и заглавия (с изключение на две – „Човекът без качества“ и „Сомнамбулите“); върхове тогава постига и теоретическото приближение, достатъчно е да се посочи името на Атанас Натев (специално книгата „Литературни идеи на XX век. Индивид и култура“ от 1985 г., на която лично аз дължа много за първоначалното си цялостно запознаване с австрийската модерна литература). За съжаление, периодът след 1989 г. добавя малко към стореното през 80-те: освен споменатите две суперзаглавия, частично реабилитирано е само името на Захер-Мазох; обичайният пазарен хаос заменя строгата планомерност. (Но като цяло, изтъква Мл. Влашки, и през трите периода системното представяне на литературата на Виенския модерн отстъпва пред персоналистко-избирателното, произвеждащо трайни, устойчиви асиметрии: автори като Цвайг и Рилке например се радват на интерес през всички периоди и всички идеологически конюнктури, докато други – Фердинанд фон Сар например – необяснимо тънат в сянка; или асиметрията между „лесния“ Шницлер и „трудният“ Хофманстал.)

Дисертацията скрупулъзно изследва флукуациите в българската рецепция през трите периода, и то в различните (изтъкнати по-горе) етажи и сфери на културния живот. Но нейният същински интерес е насочен преди всичко към първия период, който е и класически за българския модернизъм; тук са и същинските открития. Вниманието е съсредоточено върху трансферното дело на четири най-големи, най-заслужили фигури от различни поколения и в различни сфери на дейност, които

„покриват“ целия вертикално-хоризонтален спектър. Ив. Д. Шишманов представя първото следосвобожденско поколение български хуманитаристи, когато модерното все още не е модернизъм/modern в тесния смисъл на понятието. Теодор Траянов самопонятно е централната, фокусна фигура както в настоящата дисертация, така и в разисквания сюжет изобщо. Той единствен и в най-голяма степен осъществява преноса на идеи не само теоретично, преводачески и популяризаторски, но и посредством собственото си поетическо творчество. Траянов не за пръв път е обект и на научните занимания на доц. Влашки – настоящата монография надгражда, разширява, доуплътнява стореното до този момент. Сред приносите ѝ бих отделил пунктуалната периодизация на Траяновите престои във Виена и специфичната продуктивност на всеки от тях. А в методологически план – отново продуктивната комбинация на близка и далечна перспектива: изследването как конкретни „дребни“ казуси (например една художествена изложба или едно мото) пораждат едри последствия или са симптом на такива. Както вече изтъкнах, не само се вадят нови факти (и дори творби) от архивите, но се изправят и някои неточни мнения, властващи в научните представи. – Такива открития съпътстват представянето и на другата голяма фигура в българската рецепция на Виенския модерн – Гео Милев. Те са както в емпиричен (биографично-фактически), така и в концептуален, осмислящ аспект. Акцент са театралните амбиции на Гео Милев – неслучилата се постановка на „Електра“ в НТ. Казусът е особено показателен в ред отношения, включително и за сложния, нееднозначен характер на каналите на културен трансфер, когато важна роля може да има дори един отрицателен, неслучил се факт – повече от редица случили се. – Преводът на „Електра“ от Хофманстал е център в дейността и на Н. Лилиев, последното име, открито с особени заслуги за усвояването на модерната австрийска култура (не само литература) и ролята ѝ за модернизирането на българската през междувоенния период.

Сред приносите на дисертацията е стереоскопичният, неколкопластов подход към изследвания проблем: наред с първичната, напр. преводна рецепция, се проследява и вторичната мета-рецепция на самите преводи в българската култура – тяхната реализация (например театрална), истинското им усвояване в концентрично разширяващи се кръгове. Държи се под око цялата динамика на процесите: периодите на интензивност и на заглъхвания, отношенията между център и маргиналия („център“ в смисъла на конструирането на специфичен преводен/рецептивен канон)... Специално място в тази основна глава е отделено на каналите, чрез които възприемащата

(българска) литература усвоява чуждата (австрийска): освен театъра, това са периодиката и книгоиздаването.

За да приключа с композицията, да отбележа саморазбиращото се: дисертацията завършва със Заключение, което в огледално реципрочен вид рекапитулира заявените в Увода намерения. Но заедно с това тук се загатва един скрит залог за животрептуща актуалност на разисквания проблем (който аз вече си позволих да експлицирам): рухването на Австро-Унгарската монархия като събитие от първостепенна важност за европейския XX век и актуалната криза (залез, Untergang) на Европа днес: особената поучителност на тези четива от преди век и повече... И още един, по-частен аспект на продължаваща актуалност за нас, българите: австрийската литература като излъчваща предупреждения за *скритите опасности на модернизацията*, останали несхванати от българската култура.

В този смисъл, относно внедряването на постигнатите резултати в практиката съм силно скептичен: самата история учи, че уроците на историята (чийто агент – в смисъла на възпитател, Erzieher – е литературата) рядко се вземат предвид от текущата, късогледо възряна в пъпа си история (обичайно схващана като политика).

6. Преценка на публикациите и личния принос на дисертанта

Преценката ми за научната стойност на публикациите и личния принос на дисертанта е най-висока. Личното ми убеждение е, че стойността на една научна дейност в сферата на хуманитарния опит не подлежи на количествени измервания: броенето на цитати и прочия е само унижително, без да доказва нищо съществено. Това, което смятам за нужно да отбележа в конкретния случай, е особената двойна позиция на автора Младен Влашки спрямо предмета на дисертацията (и съпътстващите я публикации): бидейки екстра-позициониран спрямо предмета ѝ, той същевременно е и вътре в неговия обхват. Изследвайки заслугите на предходни фигури за трансфера на Виенския модерн в българската литература и култура, както и механизмите на този трансфер, сам той – включително и с настоящата дисертация (и съпътстващите я публикации) – е активен деятел на този трансфер. Дисертацията (в по-общ план – и процедурата) закономерно завършва, едновременно *мета-осмисля* и *продължава* една продължителна дейност, започнала преди 30 години с антологията „Веселият апокалипсис“, отдавна превърнала се в незаобиколима класика, когато говорим за българската рецепция на Виенския литературен модернизъм.

И същевременно, ставайки дума за „личния принос на дисертанта“, трябва да се изтъкне кумулативният характер на науката: при всичките си заслуги, доц. Мл. Влашки

се явява законен продължител на вече стореното преди него – от същите тези фигури, които са номинален предмет на дисертацията. Но и от други; в разглеждането на проблема авторът се съотнася не само във вертикална перспектива към своите предходници, но влиза и в мрежа от синхронни, хоризонтални отношения със свои колеги-съратници, с които орат обща нива.

Интердисциплинарният обхват на дисертацията предполага широкия кръг цитирана литература – както първична, така и секундарна; както академична, така и от всекидневната преса: българска и австрийска; от сферите на литературата, но и други сфери на културата...

7. Автореферат

Авторефератът е направен според изискванията на съответните правилници и отразява коректно основните резултати, постигнати в дисертацията.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Някои свои критични забележки вече направих, а препоръки за бъдещо използване на научните и научно-приложни приноси на дисертационното изследване нямам (освен вече казаното тук-там по въпроса).

При цялата си осторожност, не попаднах на следи от плагиатство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд **съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на минималните национални изисквания, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че **доц. д-р Младен Цветанов Влашки притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание“, като **демонстрира** качества и умения за провеждане на изследвания с получаване на оригинални и значими научни приноси.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на**

почитаемото научно жури да присъди научната степен „доктор на науките“ на доц. д-р Младен Цветанов Влашки в област на висше образование:

2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, научна специалност (Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание).

23-24.07.2025 г.

Изготвил становището:

проф. д. ф. н. Пламен Анто